

זמן מקום

סימן תשע"ד

תכנים ארץ ישראלים | בלוח השנה העברי | עורך: מאיר כהן

עצרת

מאת: מאיר כהן

מפסח ועד שבועות נמשכת עצרת אחת ארוכה "עצרת של חג" (פסיקתא קצ"ג) כחוט מקשר בין יציאת מצרים למתן תורה. היציאה הפיזית מהשיעבוד (בניסן) הובילה למלחמות קוממיות (בחודש אייר) ולמעמד הכרזת החוקה, לחרות הרוחנית מיום ירושלים ועד לחג השבועות. היסודות של חרות מהשיעבוד ומלחמת חרות מגיעים לשיאם במעמד "אל תקרי חרות- אלא חירות", במעמד הר סיני בו מוענקים יסודות רוחניים, תרבותיים וחברתיים. עצרת מתפרשת כאסיפת עם לציון מועד או ארוע חשוב ותקופה זו זרועה במועדים וארועים הבנויים מושגי החירות.

הנגיד (דיואן 6) יוביל את המושג עצרת אל השלטון "אזי עמד כפיר עמים ועצר בעמו אחרי אביו- עצרה". שביעי של פסח מכונה עצרת "וביום השביעי עצרת תהיה לכם" (דברים ט"ז 8) ואף חג השבועות מכונה עצרת "עד אימתי חורשין?- עד העצרת" (שביעית א.א.). וכך מתפרש גם במסכת רה"ש (א.ב.) "בארבעה פרקים העולם נידון... בעצרת על פירות האילן". שיר השירים רבא יסגור מעגלים "חג השבועות נקרא- עצרת של פסח". "העצרת" הידועה ביותר היא חג השמיני עצרת המסיים את חג הסוכות ומהווה יום מובדל מהחג שחלף "ביום השמיני עצרת תהיה לכם" (במדבר כ"ט, 35). "עצרת" היא גם מושג במתמטיקה, עצרת של מספר, היא מכפלת מספרים מהמספר 1 ועד למספר נתון. ישנן עצרות המתכנסות לשלילה "מנאפים ועצרת בוגדים" (ירמיה ט', 1)

"קדשו עצרה לבעל" (מלכ"ב י' 20) "מאסתי חגיכם ולא אריח בעצרותיכם" (עמוס ה', 21) לדעת חז"ל (תנחומא, פרשת פנחס סימן טו) גם יום שמיני עצרת של חג הסוכות אמור היה להיות לאחר חמישים יום "אלא אמר הקב"ה חורף הוא ואינו יכולין להניח בתייהן ולבוא לכאן. אלא עד שהן אצלי יעשו עצרת". הצמדת שמיני עצרת לחג הסוכות באה לפתור בעיה "נכנסין מן הקיץ לחורף וטרחות דרכים קשה לפיכך אינה רחוקה ממני חמישים (יום)" (פסיקתא דרב כהנא, כ"ח).

פסיקתא רבתי מוצא סיבה לריכוז חגי תשרי ובהם שמיני עצרת "עלתה על דעתו של הקב"ה ליתן לישראל רגל אחת בכל חודש שבקיץ בניסן- פסח, באייר- פסח קטן, בסיון- עצרת, ועל ידי עבירות ומעשים רעים שעשו את העגל ששהו בידו שלושה (חגים) ובא תשרי ופרע את שלושת; ראש השנה- לתמוז, יומא (יוה"כ)- לאב, שבעת ימי החג לקבל אלול, אמר הקב"ה לאחרים הוא (חודש תשרי) פורע ושלו אינו נוטל (נותר בלי חג חודשי), תן לו יומו ולפיכך

ביום השמיני- עצרת תהיה".

הצלחת מלחמות חירות מובילה אל חרות הרוחנית- תרבותית אך כשלון מלחמת החירות מוביל אל החורבן "הוציאו את ר' יהודה דמא (מהרוגי המלכות) אותו היום ערב שבועות היה א"ל ר' יהודה לקיסר: המתין לי מעט עד שאקיים מצוות עצרת... מיד חרה אפו של הקיסר עליו וציוה לקושרו בשערות ראשו בזבז הסוס ולמושכו בכל רוחב של רומי" (אוצר המדרשים, עשרה הרוגי מלכות). לאחר החורבן "תאנים וענבים לא נאכל שמהם היו מביאין ביכורים בעצרת" (תוספתא סנטה הלכה י"א).

חוט של ספירה יומית מוביל מפסח לשבועות לבטא את החרדה עד לקבלת חוקים להסדרת חיי תרבות, פולחן וחברה.

סימנים

"ומה ענין רות אצל עצרת שנקראת בעצרת בזמן מתן תורה. ללמדך שלא ניתנה תורה אלא ע"י יסורין ועוני... אמרה תורה לפני הקב"ה, רבונו של עולם תן חלקי בשבט של עוני, שאם עשירים עוסקים בי יהיו מתגאים. אבל כשהם עניים הם מתעסקים בי ויודעים שהם רעבים, שנאמר (קהלת י') נותן הסכל במרומים רבים ועשירים בשפל ישבו" (ילקוט שמעוני ח"ב רמז תקצז-ז)

ליותם בן עוזיה המלך.

הסקרים שערך ברחבי המזרח התיכון הניבו סדרת ספרים ובהם: הירדן, אפיקים בנגב, עבר הירדן המזרח וסקר ארכיאולוגי בהרי הגלעד ועמק הירדן.

ספרים אלו ומאות מאמרים ומחקרי שדה מהווים מסד למחקר הארכיאולוגי של ארץ ישראל. עבודת הדוקטורט שלו עסקה במושג "חסד" במקרא ואף היא פורסמה כספר.

ברחוב דוד המלך מצוי המכון הנקרא על שמו של "מלך" הארכיאולוגיה ישראלית.

נלסון גליק

מאת: ד"ר עמנואל בן נאה
פועלו של האיש חקוק באתרי מורשת. שמו חקוק במכון לארכיאולוגיה בירושלים.

הוא נולד ביום ז' סיון תר"ס (4 ביוני 1900) בסניניני אוהיו והיה מן הראשונים לחקר הארכיאולוגיה של ארץ ישראל. מעל לאלף אתרים סקר נלסון גליק במזרח התיכון והותיר מחקרים שהינם עד היום בסיס לחקר הארכיאולוגי של האזור.

נלסון גליק היה ארכיאולוג שהוסמך לרבנות בקהילה הרפורמית במדינת אוהיו שבארצות הברית.

ב-1920 הוא סיים לימודיו באוניברסיטת סיניסיני וב-1926 קיבל תואר דוקטור מאוניברסיטת יינה שבגרמניה. שנתיים מאוחר יותר כבר ניצב על הקתדרה כמרצה בביה"ס האמריקני לארכיאולוגיה בירושלים. ב-1947 שימש כנשיא ההיברו יוניון קולג' בסניסיניני ושלוש שנים אחר כך שימש גם כנשיא המכון היהודי לדרות.

ב-1963 ייסד את ביה"ס למקרא ולארכיאולוגיה של ההיברו יוניון קולג' בירושלים שנקרא כיום על שמו- המכון לארכיאולוגיה ומקרא ע"ש נלסון גליק.

נלסון גליק היה תלמידו המובהק של ויליאם אולברייט- שהיה אחד ממייסדי החקר הארכיאולוגי בארץ ישראל.

תל אל חוליפה הוא האתר המרכזי הקשור בשמו. אתר זה המזוהה עם אילת המקראית או עצינון גבר מצוי בין אילת לעקבה וכבר ב-1934 ערך נלסון גליק חפירות באתר וגילה מצודה מימי מלכי יהודה. בין הממצאים שהעלה בחכתו חומות ושערים, כבשנים לתעשיית הנחושת ותגורים, לצד חרסים מן התקופה הקדומה וכתובת "ליתם" המיוחסת

לימודי ההוראה המובילים בדרום הארץ

נמצאים יותר קרוב ממה שחשבתם!

המכללה האקדמית "חמדת הדרום"

בבית אקדמי לחינוך

מציעה לך מגוון מסלולי הכשרה ללימודי תואר ראשון בהוראה

סטודנטים:

חינוך מיוחד: כיתות א-ב) בשילוב תושביע" ביה"ס היסודי.
התמחות מתמטיקה ותושביע" התמחות תושביע" וספרות (מלרדום) התמחות מדעים ותושביע" תוכניות יודיות.
- לבני העובלה חניית רחבה ובמגר 10 שנים בשיבתכולל מעל גיל 18 - כבוגרי ישיבת הסדר

סטודנטים:

מסלול ג: 0-6) התמחות במדעים. התמחות כוללת ביה"ס היסודי וכיתות א-ב) מקרא מתמטיקה מדעים חטיבת הביניים (כיתות ז-י) התמחות: ד) חוג- מקרא וספרות, ד) חוג- מדעים חינוך מיוחד: כיתות א-ב) חטיבת יחידות, בשילוב התמחות נוספת: יסודי מתמטיקה או מדעים ומס"ב ספרות או מקרא אנגלית: (כיתות ד-י) חטיבת רב לילית מיוחדת המאפשרת הוראה במגוון כיתות

שנה א' חינם**

- אווירה תרנית
- חופש אישי
- מערך מלגות והלוואות
- זמיני ליעוד נפרדים לנשים ולגברים
- הסעות
- מעונות
- תיסקה
- מדרשה

*הצעת תואר מותנת באישור המל"ג **בכפוף לתקנון משדיר הביטחון

סטודנטיות-אפשרות: 054-4951549
סטודנטים-ישראל: 054-5937662
hemdat@macam.ac.il
banim@macam.ac.il
rishum-banot@macam.ac.il

חמדת הדרום
מכללה אקדמית לחינוך
HEMDAT HADAROM
College of Education

אבני דרך

מאת: אבי אלנתן

משה והעם עומדים למרגלות הר סיני, אש אוכלת בראש ההר ומשה כותב את דברי ה'.

השכם בבוקר בונה משה מזבח תחת ההר 'ושתים עשרה מצבה לשנים עשר שבטי ישראל"

משה כותב בסלע, על פי רש"ר, מבראשית ועד מתן תורה.

במישנה תורה, בפרשת כי תבוא מצווה משה את העם, ערב כניסתם לא"י להקים אבנים גדולות "ושדת אותם בשיד" עליהם יש לכתוב את דברי התורה ולהקים מהאבנים מזבח בהר עיבל- שם יעמדו השבטים על הקללה ומולם- בהר גריזים- יעמדו השבטים לברך את העם.

בכניסה לארץ, במעבר הירדן נזכרות האבנים 3 פעמים. בראשונה מצווה יהושע ליטול שתים עשרה אבנים ולהעבירם למלון "אשר תלינו בו הלילה" (יהו' ד', 1-3) כנראה בגילגל.

בפעם השנייה- שתים עשרה אבנים מניח יהושע בירדן "תחת מצב רגלי הכוהנים".

בפעם השלישית- בשכם מקיים יהושע את טקס הברית -הברכה והקללה ומקים מזבח בהר עיבל עליהם כותב את "מישנה תורת משה- אשר כתב לפני בני ישראל".

יהושע סוגר מעגל משתים עשרה המצבות שהקים משה למרגלות הר סיני ועד המזבח שהוא מקים בהר עיבל. שתים עשרה אבנים מתגלגלות בין משה ליהושע כדי להוות מצבות זיכרון. כדי שהבנים ישאלו את האבות "מה העבודה הזאת לכם? = האבנים האלה" התשובה מובילה אל כריתת ים סוף וכריתת מי הירדן "ביבשה עבר ישראל את הירדן... כאשר עשה ה' לים סוף".

האבנים מהוות סימלי זיכרון. משה מציב למרגלות הר סיני, יהושע מציב בירדן- מקום בו דרכה כף רגלם של ב"י בארץ, במלון בגלגל- זכר ללילה הראשון בארץ ובהר עיבל- לטקס כריתת הברית בהתאם לציווי של משה.

חז"ל דימו את האבנים לאשכול הענבים שנשאו המרגלים אצל משה "וישאוהו במוט בשניים" כך האבנים "שיעורה של כל אחד ואחד... ארבעים סאה".

לדברי סדר עולם רבה "כתבו עליהם התורה בשבעים לשונות" רלב"ג רואה בהם "המופת בישראל למען יראו תמיד אותם" וזו הסיבה שיאריכו ימיהם על הארץ הטובה.

הר גריזים והר עיבל מתחרים ביניהם על מיקום שתים עשרה האבנים של טקס הברכה והקללה.

בהר עיבל גילה ד"ר אדם זרטל אתר פולחני המתנשא לגובה של 25 מ', גילוי האתר זכה להתרגשות ולתהודה גדולה משום היותו אתר מתקופת ההתנחלות והתאמת המימצא בו להלכות הקשורות למזבח . האתר משתרע על 18 דונאם מוקף בקיר בעובי כ- 2 מטר.

במקום התגלה מזבח מלא אפר ועצמות בעלי חיים, אליו עולה כבש- "לא תעלו במעלות על מזבחי", המזבח בנוי על הסלע הטבעי ומוקף באבנים שלמות כדברי יהושע: "מזבח אבנים שלמות אשר לא הניף עליהן ברזל".

בדיקת שרידי עצמות בעלי החיים הוכיחה התאמה לדרישות ההלכה.

2862 שרידי עצמות של כבשים, עיזים, בקר ויחמורים. לא נמצאו צלמים שהיו מקובלים באותה עת. מבנה המזבח דומה למזבח העולה במשכן בשילה. ומידותיו תואמות את מידות המזבח המפורטות במסכת מידות. סביב המזבח קיימת "דרך תהלוכות" שאולי נועדה להקיף את המזבח.

במסכת סוטה, בתלמוד הירושלמי נאמר שמזבח יהושע נגזז עם סיום הקרבת הקרבנות. המימצא הארכיאולוגי מאשש את דברי הירושלמי. המזבח בהר עיבל הוטמן מתחת לגל אבנים סדורות שנועדו להסתיר את המזבח.

בהר שמנגד, בהר גריזים מציינים השומרונים שתים עשרה אבנים הניצבות על תילן עד היום והינן מוקד לעלייה לרגל.

לטענת השומרונים הוקם מזבח יהושע בהר גריזים והוא הר הברכה.

להר גריזים הביא יהושע את שתים עשרה האבנים מהירדן אל הר המוריה- לשיטתם.

המקורות והממצאים מאפשרים לאחוז בקרני המזבח שבנה יהושע אולי בדגם שראה בצעירותו למרגלות הר סיני.

המזבח בהר עיבל

זכה ההר

מאת: רחל זמרן

חג השבועות מוביל אל ההר שזכה לארח את המעמד מלא ההוד של מתן תורה.

ההר שהשפיל עצמו לומר "שאני נמוך" זכה שירד הקב"ה עליו (פסיקתא רבתי ז')

הר סיני השפיל עצמו עד כדי היעלמות בנבכי המדבר.

הר סיני וקבר משה הינם מקומות- קדושים ונעלמים- מקומם לא נודע.

יוסף בן מתתיהו מתאר או משער את ההר- שהוא "הגבוה שבהרים במקומות ההם, אי אפשר לאדם לעלות עליו מפני גודלו ושיפרע הטהומות שלרגליו ואפילו קשה לראותו מבלי לייגע את העין" (קדמוניות ס"ג 72).

החיפוש אחר מיקומו של הר סיני נמשך לאורך כל ההיסטוריה היהודית.

מסורות קדומות אבדו, תואי הדרך נבלע בסופות המדבר ומסורות נוצריות תפשו מקום של טעות בהר הגבוה בסיני- בג'בל מוסא ובסנטה קטרינה.

מלבד מסעו של אליהו הנביא להר חורב (מלכ"א י"ט) אין במקרא אזכורים לגבי מיקומו של הר .

נקודת המוצא של בני ישראל היתה מארץ גושן המזוהה עם איסמעלייה. מכאן יצא המסע שהגיע לשיאו הרוחני- התרבותי בהר סיני.

החוקרים מציעים ארבעה עשר מקומות לזיהוי הר סיני. המיקום הוא פועל יוצא של ההשקפה לגבי נתיב נדודי ב"ו במדבר.

"לא נחם אלוקים דרך ארץ פלישתים" ולכן אין מה לחפש בדרך הים לאורך חופי הים התיכון.

באין ממצאים ארכיאולוגיים כל הר גבוה בסביבה הוצע לזיהוי הר סיני:

בדרום סיני- ג'בל סירבאל, ג'בל באנאת (הר הבנות), ג'בל מוסא (הר משה) ג'בל קטרינה וג'בל צופצאפה. בצפון סיני- ג'בל יעלק, ג'בל ערירף א נאקה, ג'בל מוע'רה, ג'בל חלל (הקדוש) והר כרכום במרומי הר הנגב.

במרכז סיני- ג'בל סין בישר.

במדיין (סעודייה)- סעיב אל חרוב (אולי חורב)

באדום- בגיר, זיף, עטוף.

ההרים במדיין ובאדום נשללים מפאת ריחוקם מציר המסע של ב"י.

ההרים בדרום סיני נשללים משום שבאותה העת שכן שם צבא מצרי גדול שאיבטח את הפקת התורכיז. אומנם הנוצרים זיהו את הר סיני במקום זה אך אין לעמדתם אחיזה הגיונית.

יש המציעים לזהות את הר סיני ממזרח לעיר סואץ שם מצוי ההר "סין בישר"- שניתן לפרשו כהר החוק (סונה) והבשורה. סביב ההר מצויים גלי אבנים שתיחמו אולי מקום מקודש.

על-פי דברים א' - ההר שכן במרחק של 11 יום מקדש ברנע "אחד עשר יום מחורב דרך הר שעיר עד קדש ברנע". קדש ברנע מזוהה ולכן צריך לחפש את הר סיני בריחוק

של אחד עשר ימי הליכה מקדש ברנע.

בטווח זה תופש מקום של כבוד ג'בל חלל שמשמעותו ההר הקדוש ואולי משמר מסורת של קדושה שנקשרה לאתר זה.

פרופ' עמנואל ענתי מציע לזהות את הר סיני בהר כרכום שם נתגלו ממצאים מתקופת נדודי בני ישראל במדבר. בעקבות אחת עשרה עונות חפירה נתגלו באתר ציורי סלע, מזבח וגלי אבנים.

על פי המדרש, רבה בר חנה איבד הזדמנות להורות לנו הדרך אל ההר "אמר לי אותו הערבי- מורה הדרך- בוא ואראך הר סיני. הלכתי וראיתי שמקיפים עליו עקרבים והם עומדים כחמורים לבנים.

שמעתי בת קול שאומרת: אוי לי שנשבעתי לא תעלו בהר ועכשיו שנשבעתי- מי מפר לי?"- רבה בר חנה לא הבין את הרמז- הצורך להפר האיסור ולעלות להר וכך אבדה ההזדמנות לזהות את הר סיני.

נראה שדבריו של רבי יוסי מבטאים את הסיבה:

"לא מקומו של אדם מכבדו- אלא אדם מכבד את מקומו" בדומה להר סיני- כשהשכינה שרתה עליו נאסרה רעיית הצאן מול ההר. בהסתלקות השכינה חזר ההר להיות ככל ההרים.

בעקבות ממצע סואץ ב- 1956 ומלחמת ששת הימים ב- 1967 נתחברו שירים המובילים אל ההר שאיננו.

"הנה מול הר סיני הסנה בוער והוא לוהט בשירי בפי גדודי בנים"

וכן "איתך קבענו בודאי את הפגישה בהר סיני, קבענו אחותי כלה".

ליל הכלולות של הקב"ה עם עם ישראל היה על הר סיני וההר נעלם.

"תורה היכן היא?"

"אמר רבי יהושע בן לוי: בשעה שירד משה מלפני הקב"ה, בא שטן ואמר לפניו: רבונו של עולם,

תורה היכן היא? אמר לו: נתתיה לארץ.

הלך אצל ארץ, אמר לה: תורה היכן היא... הלך אצל ים... חזר ואמר לפני הקב"ה: רבונו של עולם, חפשתי בכל הארץ ולא מצאתיה. אמר לו (הקב"ה) לך אצל בן עמרם. הלך (השטן) אצל משה.

אמר לו: תורה שנתן לך הקב"ה היכן היא? אמר לו: וכי מה אני שנתן לי הקדוש ברוך הוא תורה? אמר לו הקב"ה למשה: משה, בדאי אתה? אמר לפניו, רבונו של עולם, חמדה גנוזה יש לך שאתה משתעשע בה בכל יום. אני אחזיק טובה לעצמי? אמר לו הקב"ה למשה: הואיל ומיעטת את עצמך - תקרא על שמך. שנאמר "זכרו תורת משה עבדי" (שבת פ"ט)